

**Справа «Дікле від імені Демократичної партії проти Туреччини»
(Dicle on behalf of the DEP (Democratic Party) v. Turkey 25141/94)**

- У рішенні, ухваленому 10 грудня 2002 року у справі *«Дікле від імені Демократичної партії проти Туреччини»*, Європейський суд з прав людини (надалі – Суд) постановив, що:
- мало місце порушення ст. 10 Конвенції;
- не було необхідності вирішувати питання про порушення ст. ст. 9, 10, 14 Конвенції;
- ст. 6 Конвенції не повинна застосовуватися.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити п. Хатіпу Дікле 200 000 євро як компенсацію моральної шкоди (сума повинна бути переведена на рахунок партії) та 10 000 євро у відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявник, Хатіп Дікле, є громадянином Туреччини, народився 1955 року. Заява до Суду була подана від його імені та від імені Демократичної партії (надалі – ДП), головою якої він був до моменту постановлення рішення про розпуск партії Конституційним судом Туреччини у 1994 році. Партія була заснована 7 травня 1993 року. До неї приєдналися 18 депутатів парламенту Туреччини, які раніше належали до Народної партії (рішення про розпуск останньої було постановлено у липні 1993 року), а у 1991 році вони були обрані до складу Соціально-демократичної партії.

2 листопада 1993 року Головний державний обвинувач подав позов про припинення діяльності ДП на тій підставі, що вона порушила конституційні принципи та закон «Про політичні партії». Звинувачення ґрунтувались на тексті декларації Центрального комітету цієї партії та змісті промов колишнього голови ДП, виголошених на зустрічах у Німеччині та в Іраку. Адвокати, які представляли інтереси партії, звернулися із поданням до Конституційного Суду Туреччини. Вони стверджували, що рішення про припинення діяльності ДП суперечить міжнародному праву. Крім того, вони оскаржували допустимість можливого використання Конституційним Судом Туреччини відеозаписів закордонних зустрічей як головних доказів у справі. 16 червня 1994 року Конституційний Суд Туреччини постановив рішення про припинення діяльності ДП на тій підставі, що партія була відповідальна за підривну діяльність проти територіальної цілісності держави та єдності нації. Конституційний Суд Туреччини встановив, що у декларації та відповідних промовах колишнього голови партії містились твердження, які виправдовували боротьбу курдського народу за свою незалежність та підтверджували національну ідентичність курдів. Відтак, на думку Конституційного Суду Туреччини, заявники схвалювали утворення нової незалежної держави шляхом зруйнування існуючої. Конституційний Суд також звернув особливу увагу на те, що у згаданих декларації та промовах йшлося про рівність обох народів, та що дії терористичної організації розглядались як боротьба за незалежність. У своєму висновку Конституційний Суд зазначив, що діяльність ДП повинна кваліфікуватись як така, що підпадає під обмеження на підставі ч. 2 ст. 11 Конвенції. П. Дікле та 13 членів ДП були позбавлені статусу парламентаря у Національній асамблеї Туреччини.

Зміст рішення Суду

Заявник стверджував, що рішення про припинення діяльності ДП, а також інші застосовані санкції порушували ст. ст. 9, 10 і 11 Конвенції. Він також вказував, що мала місце дискримінація стосовно оцінки змісту політичних заяв. Окрім цього, посилаючись на ч. 1 ст. 6 Конвенції, заявник оскаржував відсутність публічного розгляду справи.

Суд зауважив, що Конституційний Суд Туреччини жодним чином не обмовився, чи відповідала закону програма партії. Конституційний Суд обмежився вирішенням питання про те, чи політична діяльність партії порушувала відповідні законодавчі положення, і, ухвалюючи рішення, покликався лише на разові дії партії. Суд зазначив, що він досліджуватиме лише декларацію Центрального комітету партії та зміст згаданих промов. Тому Суд відхилив пропозицію Уряду розширити предмет судового дослідження до

вивчення підстав вироків про засудження багатьох членів партії, постановлених національними судами вже після ухвалення рішення про припинення діяльності партії.

Стосовно питання про те, чи цілі діяльності партії порушували демократичні принципи, Суд зауважив, що вказана декларація та промови колишнього голови ДП містили положення щодо визнання національної самобутності курдів та жорстко критикували урядову політику щодо громадян курдської національності. Попри це, Суд не встановив, що відповідна декларація й усні заяви суперечили фундаментальним принципам. З приводу цього Суд нагадав: для того щоб демократія функціонувала належним чином, є вкрай необхідним, аби політичні структури мали можливість виголошувати публічні заяви, навіть якщо останні суперечать стандартам урядової політики чи домінуючій громадській думці. Суд визнав непереконалим аргумент Уряду стосовно того, що заклики партії на захист автономії та сепаратизму свідчили про підтримку ДП терористичної діяльності. На думку Суду, Конституційний Суд Туреччини у своєму рішенні належним чином не обґрунтував, що ДП у своїй діяльності ставила за мету підірвати демократію у Туреччині. Ні у згаданій декларації, ні у промовах колишнього голови ДП не йшлося про наміри запровадити таку державну систему, яка б цілковито заперечувала позиції діючих у країні політичних структур.

Вирішуючи питання про те, чи у своїй політичній діяльності ДП використовувала лише законні й демократичні засоби, та чи її лідери схвалювали використання насильства як знаряддя політичної боротьби, Суд вважав за необхідне з'ясувати питання, чи мали місце акти підбурювання до етнічної ненависті, бунту або насильства, про що стверджував Уряд. Проаналізувавши зміст промови, виголошеної у Бонні, та текст письмової декларації Центрального комітету ДП, Суд встановив, що, незважаючи на їх гостро критичний характер, ані декларація, ані ця промова не вказували на очевидну підтримку чи схвалення використання насильства. Суд зазначив, що, попри свою агресивну форму, згадані політичні акції не повинні розглядатись як докази того, що ДП за змістом своєї діяльності відповідала ознакам озброєної групи, котра вдається до актів насильства. Уряд не переконав Суд у тому, що, ухвалюючи відповідну декларацію, партія переслідувала інші цілі, аніж звичайне бажання озвучити інтереси своїх виборців. Суд дійшов висновку, що, з огляду на зміст декларації, а також промови, виголошеної у Бонні, не було «нагальної суспільної потреби» приймати рішення про припинення діяльності ДП.

Проаналізувавши зміст промови, виголошеної в Іраку, Суд встановив, що вона містила три вагомих твердження. У першому йшлося про те, що створення незалежної курдської держави було бажаним. Друге стосувалось того, що діяльність озброєного руху в межах PKK спрямована, за своєю суттю, на визволення Північного Курдистану та на створення курдської держави. І, нарешті, у третій тезі стверджувалось, що дії політичних опонентів ДП, зокрема уряду Туреччини, були ганебними. Суд дійшов висновку, що останніх два твердження слід розглядати як схвалення використання сили для політичної боротьби та як заклик до її застосування. У контексті обставин, що склалися на той час, такі заяви могли розпалити люту, нерозсудливу ненависть до тих, кого називали ворогами курдського народу. Звернення до насильства розглядалось у заявах як необхідний і виправданий засіб для звільнення від ворога. Суд зазначив, що захід, вжитий державою у відповідь на вказані заяви, відповідав «нагальній суспільній потребі». Суд зауважив, що проти автора заяви була порушена кримінальна справа. Проте далі Суд відзначив, що йшлося лише про єдину промову колишнього лідера партії, яка була виголошена за межами Туреччини іноземною мовою для аудиторії, котрої ситуація у Туреччині безпосередньо не стосувалася. Отже, можливий вплив на «національну безпеку», «громадський порядок» та «територіальну цілісність» Туреччини був обмежений. Відтак, Суд дійшов висновку, що сам факт виголошення промови не є достатнім виправданням такого покарання, як припинення діяльності цілої партії, тим паче, що проти автора промови вже було порушено кримінальну справу. Таким чином, припинення діяльності ДП з огляду на зміст промови колишнього голови партії не є пропорційним цілям, для досягнення яких відповідне обмеження було

застосовано. Відтак, Суд постановив, що припинення діяльності ДП не було «необхідним у демократичному суспільстві», а тому мало місце порушення ст. 11 Конвенції.

Оскільки скарги про порушення ст. ст. 9, 10, 14 Конвенції відповідали за змістом тим скаргам, що були розглянуті у контексті ст. 11 Конвенції, Суд вирішив, що не було необхідності вивчати їх окремо.

Суд постановив, що скарги заявника про порушення ст. 6 Конвенції не узгоджувалися із положеннями цієї статті, оскільки у справі не йшлося про права цивільного характеру. Крім того, право ДП мирно володіти своїм майном не було предметом розгляду у Конституційному Суді Туреччини. Відтак, Суд постановив, що ст. 6 Конвенції не повинна застосовуватися.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.